

AHMET KARTAL*

Klasik Türk Őairinin Dilinden “Haleb”..

“Haleb” in Classical Turkish Poetry

Ö Z E T

Klasik Türk Őairleri bazen Şiirlerinde yaşadıkları, bu-
lundukları veya gezdikleri Őehirleri, çeşitli yönleriyle
yansıtmuşlardır. Bu tip Őehirlerden birisi de önemli bir
ilim, kültür ve ticaret merkezi olmasıyla dikkati çeken
Haleb’dir. Bu bildiride Haleb’in klasik Şiirimize hangi
yönleriyle yansıdığı bizzat Şairlerin Őiirlerden hareketle
vurgulanmaya çalışılacaktır.

ANAHTAR KELİMELE R

Klasik Şiir, Şehir, Haleb, bilim, ticaret.

ABSTRACT

Classical Turkish poets sometimes reflect the some
aspects of the cities they have been or traveled to in their
poems. One of this type of cities is Haleb which stands
out as an important centre of science, culture and trade.
In this article, which aspects of Haleb is reflected in
classical poetry with reference to the poems is tried to be
emphasized.

KEYWORDS

Classical poetry, city, Haleb, science, trade.

Haleb, Kuzey Suriye’nin en önemli Şehri ve kendi adını taşıyan ilin
merkezi olup Anadolu’dan Mezopotamya’ya ve Akdeniz’den İran’a
giden ana yolların kavşak noktasında kurulmuştur. ŐeyhüliŐâm Yahyâ
(Kavruk 2001: 486),

Giderken Őarka teřrîf eyledün Őâhum Haleb Şehrini

mısraıyla, sanki Haleb’in bu özelliğine vurgu yapar. Özellikle dikkat
çekici bu coğrafi konumu vesilesiyle kervanların uğrak yeri olmuş, bu-
nun neticesinde ticaretle zenginleşip medeniyette yükselirken sık sık
aynı güzergâhlardan yola çıkan orduların tahribatına ve yağmalarına
maruz kalmıştır (Yazıcı 1995: 239). Nitekim Ahmedî’nin Őu beyitlerinde
bu durumu görmek mümkündür:

* Prof. Dr., Osmangazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü, Eskişehir (ahmetkartal38@gmail.com).

** Bu çalışma “Uluslararası Türkiye-Suriye Ortak Kültür Mirası Sempozyumu (İdlib
2010)’nda sunulan bildirinin gözden geçirilerek genişletilmiş halidir.

N'ola gönlün Rûmı yihılsa Ahmedî
Çün yihıldı Şâm u Bagdâd u Haleb

Yakılır Bagdâd u yıkulur Haleb
Yirine bir köy yapılmaz bu 'aceb

Suriye'nin kuzeyinde yer alıp hâlen Şam'dan sonra o ülkenin ticaret, sanayi ve ekonomisine hâkim, bir siyaset ve fikir merkezi olan Halep, Yavuz Sultan Selim Han tarafından 24 Ağustos 1516 tarihinde Osmanlı topraklarına katılmıştır. Osmanlı hâkimiyetinde geçen, özellikle XVI, XVII ve XVIII. asırlar, Halep'in en parlak dönemleridir. Dünya ölçüsünde iktisadî ve ticarî önemi büyük olan Halep; İskenderun ve Trablus limanları vasıtasıyla bütün Suriye, Irak, İran ve Anadolu'nun mühim bir ithalat ve ihracat merkezi idi. Avrupa'da imal edilmiş kumaş, cam, madenî eşya, kâğıt ve kimyevî maddeler gibi emtia ithal edilirken; Batı sanayisinde kullanılan çeşitli ham maddeler ise ihraç edilmekteydi. Nitekim XVII. asırda birçok Avrupalı tüccar Halep'e yerleşmiş, ecnebî konsolosluklar açılmış ve nüfusu 20 bin civarında bir Hıristiyan kolonisi teşekkül etmiştir. Hatta büyük hanlar ve binalar ile iş yerleri şehri tezyin etmiştir (Diriöz 1994: 24). Halep'in klasik şiirimize daha çok bu ticarî özelliği ile yansıdığı müşahede edilmektedir. Nitekim hayatının 22 yılını Halep'te geçiren ve yazmış olduğu bir gazelinde Şam ile Halep'i karşılaştıran Nâbî, Şam'ı şehir olarak güzel bulup şehrin güzellerle dolu olduğunu vurgularken¹; Halep'i daha çok bir ticaret merkezi olarak nitelemektedir (Bilkan 1998: 75; Kurnaz 2007: 619; Diriöz 1994: 75):

Herkesün vefk-i murâdınca Hudâ-yı müte'âl
Şâm'a hüsn eylemiş ihsân Haleb'e mâl ü menâl

Şâm'da her ne kadar kaht-ı mekâsib var ise
Bulunur şehri Haleb'de o kadar kaht-i ricâl

Eyleyen mâl ü menâl ile leb-â-leb Haleb'i
Eylemiş Şâm'ı dahi dil-ber ile mâl-â-mâl

¹ Enderunlu Fâzıl, *Zenân-nâme* isimli mesnevîsinde Halep'in kadınlarının hoş ve güzel yüzlü olduklarına dikkat çekmiştir (Öbek 1999: 465):

Haleb'in zenleri hoş-sîmâdır
Ya'nî Şehbâsı gibi şehbâdır

Haleb içre arayup bulmadığın mâh-ruhân
Şâm’a var tâ ide yek merhaleden istikbâl

Başka bir hüsni de Nâbî budur ol şehrün kim
Mâh-rûyânı ider ‘âşıkâ teklîf-i visâl

Her tarafı çarşı pazar olan Halep’in, iki bedesteninden başka sadece Sultanî çarşısında “can otu”ndan başka her şeyin bulunduğu 5700 dükkân bulunmaktaydı (Evliyâ Çelebi 2005: 189; Diriöz 1994: 24). XVI. asır şairlerinden Vücûdî, daha XVI. asırda Halep’in hem çarşıları hem de dükkânlarıyla önemli bir ticaret merkezi olduğunu şu şekilde dillendirmektedir (Aydemir 2007: 195; Kurnaz 2007: 619):

Kân-ı ni’met derinde her dükkân
Biter ol kân içinde cevher-i cân

Çârsûsı metâ’-i hüsn-i bahâ
Semen-i cân medâr-ı bey’ ü şîrâ

‘Âşık olsa ne denlü rind-i cihân
Ensesinden alur satar hûbân

Mu’îdî ise bu dükkânların (Kayşani adı verilen bir cins) taştan yapıldığını² şu beytiyle bildirmektedir:

Hânelü kâr-gîr dükkânlar
Çarha peyveste tâk ü eyvânlar (v. 5a)

Bu dükkânlarda ise, dünyanın her tarafından gelen çok çeşitli mallar bulunmakta ve satılmaktadır (Kaplan 1995: 213; Kurnaz 2007: 619; Diriöz 1994: 72):

Maksad-ı Hind ü Freng ü Mâçîn
Bender-i mu’teber-i rûy-i zemîn

Bulunur emtî’a-i gûn-â-gûn
Nî’met ü mâl ü menâli efzûn

² Evliyâ Çelebi, “cemî’i çârsû-yı bâzârları kâ[r]gîr binâ kemerlerdir” (2005: 189) diyerek bu hususa ışık tutmaktadır.

Bu mallardan bazıları da bizzat şâirler tarafından şiirlerinde zikredilmiştir. Bunlardan biri camdır. Şam ve Halep özellikle camcılıkla meşhurdur. Hatta mineli ve yaldızlı cam süslemeciliği Şam ve Halepli cam ustaları vesilesiyle tekâmül eylemiştir. Sultan Cem;

Şişe-i gönlin Cem'ün iy cân sîma
Kim bu şehri Konya'dur sanma Haleb
(Ersoylu 1989: 48)

beytinde, Adnî ise,

Ey hûr 'Adnî'nün sîmagıl göñli şişesin
Kim Edrine diyârı durur bu Haleb degül
(Yücel trhs.: 56)

beytinde Konya ve Edirne'de çok az cam bulunduğu, camın ve camcılığın merkezi olan Halep'in ise buralardan oldukça uzakta olduğuna işaretle bulunmuşlardır. Yine aynı manada Cinânî ise, Halep'in uzak olmasından dolayı, sırça gönlünün cefa taşıyla kırılmamasına dikkat çekmektedir:

Sırça gönlümü sîma seng-i cefâ ile sakın
Ki gören hayli mesâfet didi şehri Haleb'i
(Köksal 2001: III/2800)

Cam işçiliğinin yoğun şekilde yapıldığı Halep'te imal edilen, "câm" ve "zücâc" olarak da isimlendirilen "kadeh"ler de oldukça meşhurdur. Klasik şairlerimizin Halep'te yapılan bu kadehlere de çeşitli vesilelerle değindikleri görülmektedir:

Gözi devrinde lebi yâdına hoşdur ki ola nûş
Mey-i nâb u kadeh-i Çîni vü câm-ı Halebî
(Safî; Köksal 2001: III/2797)

Sâki sun şişe-i Şâmî vü züçâc-ı Halebî
İçelüm ol lebi 'unnâb ile mâ'ü'l-'inebi
(Ca'fer Çelebi; Köksal 2001: III/2798)

Hazzın idem dir isen Nazmi diyâr-ı Şâm'un
Şevk u zevk ile elünden koma câm-ı Haleb'i
(Nazmî; Köksal 2001: III/2804)

Bu mallardan bir diğeri ise kumaştır. Özellikle kumaşın, Halep’in ticarî hayatında önemli bir yeri vardır. Çözgüsü ipek, atkısı yün olup özellikli bir hüviyete sahip olan Halep kumaşının, 1762 tarihli bir belgeden öğrendiğimize göre, 43 çeşidi bulunmaktadır. Günümüze ulaşan örneklerden hareketle, ipekli, ipekli-pamuklu ve pamuklu olarak doku- nan Osmanlı dönemi Halep kumaşlarının *alaca*, *harîr*, *kutnî/kutnu*, *sevâî* ve *döşemelik* gibi türleri olduğu bilinmektedir (Kurnaz 2007: 619). Kırmılı Rahmî, Halep’in altın yaldızlı ve yeni nakışlı kumaşının şöhretiyle, Hint’in ipliğini pazara çıkardığını belirterek Halep kumaşının Hint kumaşından üstünlüğünü dillendirmiştir (Elmas 1997: 33):

Riştesin Hak bu ki bâzâra çıkardı Hindin
Şöhret-i kâle-i nev-nakş-ı mutallâ-yı Haleb

Klasik şairlerimiz, bazen şiirlerini özgün ve değerli oluşları yönün- den Halep kumaşına benzetmişlerdir. Nitekim Nâbî gönlünü, yepyeni hayaller üretmesi yönünden Halep’in kumaş atölyelerine teşbih eder (Kurnaz 2007: 619):

Nâbî dil ider emti’a-i nev-be-nev îcâd
Gûyâ ki sanâyi’-kede-i şehr-i Haleb’dür

Yine Nâbî, başka bir beytinde İstanbul sanat çevrelerine sunduğu şi- irlerini, *yeni Halep kumaşı* olarak nitelendirmiştir (Kurnaz 2007: 620):

Sûdâgerân-ı şehr-i Stanbul’a arz ider
Nâbî bu nev-kumâş Haleb yâdigâridür

Aynı şekilde Kırmılı Rahmî de *yeni Halep kumaşına* benzettiği şiiri- nin, Halep’in İstanbul’a hoş bir hediyesi olduğunu belirtir (Elmas 1997: 33):

Dest-gâh-ı sühanımdan bu kumâş-ı tâze
Olsun İstanbul’a nev-tuhfe-i zîbâ-yı Haleb

Taklit ve hırsızlığın önüne geçmek maksadıyla kumaşların üzerine cinsini ve fiyatını gösteren çeşitli damgalar vurulmaktaydı. Bundan do- layı Halep kumaşlarının da üzerinde özel damgalar bulunmaktaydı. İstanbul’da Halep damgası taşımayan kumaşlara rağbet edilmediği gibi,

Halep'te yaşayan Nâbî'nin şiiirleri dışındakilere de pek rağbet edilmediğini, Sâbit'in şu beytinden öğreniyoruz (Kurnaz 2007: 620):

Kumâş-ı nev-zuhûr-ı ma'rifetde şimdilik Sâbit
Bulunmazsa Haleb tamgası İstanbul'da rağbet yok

Yeni çıkan kumaşlardan motif örneği veya numune alma eskiden beri yaygın bir uygulama olarak görülmektedir. Sâbit bu uygulamaya yer verdiği bir beytinde, Nâbî'nin şiiirini yeni ortaya çıkmış özgün bir kumaşa benzetmiştir (Kurnaz 2007: 620):

Uçur Sâbit temennâ menzilin zer-dûz-ı 'irfâna
Bir örnek iste nev-peydâ kumâş-ı pâk-i Nâbî'den

Ayrıca Halep'te, ekseriyetle havuz, şadırvan ve sebillerle süslü köşk ve saraylar bulunmaktaydı. Hatta dükkânlar gibi Kayşani adı verilen bir cins taştan yapılan ve kale gibi sağlam olan bu binaların tarifi bile imkânsızdı (Evlîyâ Çelebi 2005: 189; Diriöz 1994: 25). Nitekim Lebîb bu saraylar hakkında şunları söylemektedir (Kurtoğlu 2004: 618-20):

Kemîne kasrının evvel mezâdı bâg-ı İrem
Hazâna zîb-i te'akkul degil binâ-yı Haleb

Verirdi pey-zer-i hurşîdi müşterî-i felek
Mezâda çıksa eger hân mân-serây-ı Haleb

Bakılsa âyinecidir yanında arz-ı nahîf
Cilâ-yı miskale-i feyzdir binâ-yı Haleb

Görülmedikçe bilinmez misâl-i neş'e-i mey
Beyâna gelmez imiş vâkı'â binâ-yı Haleb

Vücûdî ise Halep'teki evlerin sağlam kaleler gibi olduğunu, içinde yaşayanların bundan dolayı emniyet içerisinde bulduklarını, geniş ve bayındır olan avlularında cana can katan suların aktığını ifade eder (Aydemir 2007: 195):

Hâneler san içinde hısn-ı hasîn
Sâkin olan olur belâdan emîn

Kâ'alar şöyle berter ü ma'mûr
Cennet içre var ana göre kusûr

Sâha-i hânelerde âb-ı revân
Câna virür hayât u birkeye cân

Görse anun letâfetin Kevser
Agzınun hayret ile suyu akar

Halep’te irili ufaklı 176 tekke ve dergâh, şehrin dışında bazı namazgâhlar ile birçok türbe ve makam da bulunmaktadır (Evlîyâ Çelebi 2005: 190-91; Diriöz 1994: 25). Lebîb, Vefâî tekkesini şu şekilde tasvir etmektedir (Kurtoğlu 2004: 610-11):

‘Uluvv-i kadrde bu hânkâha câ’izedir
Denirse ‘arşa müsâvî degilse de ‘akreb

‘Alel-husûs denirse bu kâ’ide-i şerefe
Harîm-i habbete mâbeyn odası etme ‘aceb

Kenâr-ı havzına mevzû’olan o meşrebeler
Kü’ûs-ı kevser-i dâru’n-na’ime hem-meşreb

Rehîn-i âb-ı huyâz safâ-yı rûhânî
Zemîn-i sâf riyâz-ı secencel-i matlab

Tarîk-i pâk-i vefâye-i hânkâhıdır
Vefâda şeyh-i müşârün ileyh-i ser-mezheb

Safâsı sâlikine sekr-i keşf eder işrâb
Sıklmamışken anın tâk-i pâki üzre ‘ineb

Görünümündeki ihtişam ve güzellik itibariyle şairlerin dikkatini çeken diğer bir yapı ise “Halep Kalesi”dir. Halep şehrinin etrafı surlarla çevrilidir. Defalarca onarılmış olan bu surların bazı kısımlarıyla birkaç kapı ve burcu günümüze ulaşabilmiştir. İlkçağ Halep’ine ait olup 49m. yüksekliğindeki oval biçimli höyüğün üzerinde yer alan iç kale, bugün her yönüyle tam bir İslâmî eser hüviyetine sahiptir. Son olarak Kansu Gavri zamanında (1501-1517) yeniden inşa edilircesine köklü bir şekilde onarılmıştır. Muntazam bir plana sahip bulunmayan kale ile içindeki saray ve diğer hizmet binalarının mimarî teşkilatı, üzerinde yer aldıkları tepenin oval şekline uygun tanzim edilmiştir. Kalenin en dikkat çekici ve en önemli kısmı, güneybatıdaki büyük kulelerle birleşen ana girişidir.

Zengîler dönemine ait olan (1209) ve çeşitli onarımlar geçirmesine rağmen orijinal şeklini büyük oranda koruyan bu bölüm, savunma ve gözetleme kulesi görevini gören iki burç ile uzun bir köprüden oluşmaktadır. Büyük ve geniş burcunun altında yer alan kapıdan itibaren aşağıya doğru meyilli şekilde inşa edilmiş yüksek ayaklar üzerindeki köprü, kaleyi çevreleyen ve içerisinde eski dönemlerde su olan hendeğin üzerinden geçerek daha aşağıdaki diğer bir savunma kulesinde son bulmakta, giriş burcundan daha küçük ölçülerdeki kaleden bağımsız bu ön kuleden başlayan ikinci köprü de aşağıyla irtibatı sağlamaktadır. Bugün harap durumda olan kalenin içindeki binalar arasında dikkat çekenler ise 1367 tarihli bir hamam, dokuz odalı bir taht odası, XV. asra tarihlenen bir kapı ve bir minarenden ibarettir (Yazıcı 1995: 243). Vücûdî, Halep Kalesi'yle ilgili yukarıda verdiğimiz bilgileri, biraz da ekleyerek şu şekilde şiirleştirmiştir (Aydemir 2007: 193-95):

Ne 'aceb kûşedür bu şehr-i Haleb
Nûrdur sûr u dûrı tobtolı hep

Disem olurdu ol yirün göbeği
Sûrı göz kal'a anda göz bebegi

Depede gör o hısn-ı mevzûnı
Götürür bir başında gerdûnı

Seyr iden tâb-ı mihr ile anı
Zer-i hâlis sanur o bünyânı

Yaz olıncak o künbed-i hadrâ
Çarha döner burûc-ı kal'a ana

Ya olur bir otağı jengârî
Ki muşamma'dan olmaya ârî

Kûh-ı billûr olur şitâda hemân
Kal'a gevher-nigîn ile yeksân

Benzemez mi burûc-ı çarha evel
Dâ'im anda çerende cedy ü Hamel

Handakından açılsa mâ’-i mu’în
Havz-ı Kevser dinürdi ana yakîn

Su içinde habâba benzer ol
Ya denizde sehâba benzer ol

Kal’a içre minâre-i bâlâ
San kanâdîl ‘arşa oldı peyâ

Toptolı kal’a içre yâd u yerag
Dîde-i düşmen olsun andan ırag

Sûrı koçmuş o şehr-i meşhûrı
Nitekim hâle mâh-ı pür-nûrı

İntizâr-ı nigâr ile yekser
Sûrda yollara bakar kapular

Haleb’te başta Hünkâr bahçesi olmak üzere 7000 kadar bağ, bahçe, bostan ve gülistan bulunmaktadır. Sâcûr nehrinin suladığı bu bağ ve bahçeler (Evlîyâ Çelebi 2005: 189) şehre ayrı bir güzellik ve letafet vermektedir. Halepli Edîb, bahçelerin cennet bahçelerini bile gıpta ettirecek güzellikte olduklarına (Mum 2004: 249):

Olmasa reşk-i cinân gülşen-i zîbâ-yı Haleb
Dilimiz olmaz idi bülbül-i şeydâ-yı Haleb

beytiyle işaret etmektedir. Hatta, Halep’in bu bahçelerini seyretmeyi, cennet bahçelerini seyretmekle aynı görmektedir (Mum 2004: 249):

Zîver-i behcet ile dîde-i müştâkâna
Hem-ser-i seyr-i behîşt oldu temâşâ-yı Haleb

Evlîyâ Çelebi de Halep’te Mersin yemişi, dilber yanağı şeftalisi, elması ve Şam fıstığının olduğunu (Evlîyâ Çelebi 2005: 192; Dirîöz 1994: 25-26) vurgulayarak orada çeşit çeşit meyvenin³ yetiştiğine dikkat çek-

³ Hammer ise bu bostan ve bağların kavunları, hıyarları, helvacı kabakları, üzümle-
bilhassa karpuzlarının meşhur olduğunu vurgular (2010: 588).

miştir. Vücûdî'nin şu beyitleri bu hususu resmeder mahiyettedir (Aydemir 2007: 195):

Bulunur tâze tâze mîveleri
Nitekim dilberinde şîveleri

Bâg u râgını görse ger Rıdvân
Diline dâm olurdu bâg-ı cinân

Mu'îdî ise Halep'te yaz-kış bu meyvelerin bulunduğunu, bahçelerinin ise kış nedir bilmediğine dikkat çeker:

Mîvesi yaz eger kış eksilmez
Gülşeni yâd-ı dey nedür bilmez (v. 5b)

Zihnî ise Halep'te yetiştirilen şeker kamışından şeker elde edildiğine şu şekilde vurgu yapmıştır:

Görelî kand-i lebûñ şehdini bir tûti-i dil
Unudupdur şeker-i Mısr ile Şâm u Haleb'i
(Köksal 2001: III/2801)

Evliyâ Çelebi, Halep Kalesi'nin iç kalesinin etrafını çevreleyen ve içi su dolu olan hendeklerin kenarlarında koyun ve keçilerin sürüler hâlinde gezip otladıklarını belirtmektedir (Evliyâ Çelebi 2005: 186). Dünyada en çok süt ve et verimliliğine sahip birkaç keçi ırkından biri olan, çöl iklimine ve susuzluğa dayanıklılığıyla dikkati çeken Halep keçilerinin de klasik şiirimizde yer aldığı görülmektedir. Nitekim Vücûdî Halep keçilerinin süt verimliliğini şu beyitlerinde ifade etmektedir (Aydemir 2007: 195):

Rızk-ı maksûmdur san oldu nasîb
Ayagıyla gelür kapuya halîb

Keçisin sagsa râ'î-i yağı
Sokagından akar süt ırmağı

Halep, Nâbî'nin belirttiği gibi dört mevsimde de baharı yaşayan bir şehirdir (Bilkan 1997: I/468):

Buna hevâda 'Irâk u 'Acem muhâlifdür
Ki çâr faslı da nev-rûz ider sabâ-yı Haleb

Dolayısıyla yumuşak bir iklime sahip olan Haleb’in, latif ve hoş bir havası ile verimli toprağı vardır. Safâyî, tezkiresinde yer verdiği ‐âb u hevâsı hûb ve letâfet ile mergûb‐ (Çapan 2005: 636) ile ‐letâfet-i âb u hevâ ile meşhûr‐ (Çapan 2005: 462) değerlendirmeleriyle bu duruma dikkat çekmiştir. Hatta Safâyî, ‐âb u hevâsı reşk-endâz-ı bilâd-ı ‘Acem ü ‘Arab‐ (Çapan 2005: 316) ifadeleriyle, Arap ve Acem şehirlerinin havasının ve suyunun letâfetinden ve hoşluğundan dolayı, Halep’i kıskandıklarını dillendirmiştir. Evliyâ Çelebi ise, ‐Bu hakîr kırk bir yıldır on sekiz pâdişâhlık yere kadem basdım, bu Haleb’in âb (u) hevâsının letâfetin bu lâciverd kubbe altında görmedim‐ (Evliyâ Çelebi 2005: 192) demektedir. Nâbî (Diriöz 1994: 72),

Bâ-husûs âb u hevâsı dil-keş
Sâha-i pehn ü binâsı dil-keş

beytiyle Halep’in hem suyunun hem de havasının gönül çekici olduğunu belirtir. Zaten Halep’in cana can katan suyu şarabı, havası ise cennet kokusunu mahcup edecek özelliktedir:

Şarâba şerm virür âb-ı cân-fezâ-yı Haleb
Şemîm-i Cenneti mahcûb ider hevâ-yı Haleb
(Nâbî, Bilkan 1997: I/467)

Çünkü Halep’in içildiğinde gönle ferahlık veren berrak suyu vardır:

Bihîşt kanda görür hüsninün temâşâsın
Tururken âyîne-i âb-ı dil-güşây-ı Haleb
(Nâbî; Bilkan 1997: I/468)

Câmdan katre-feşân olsa ederdi ignâ
Dil-i Germâ-zede-i gussaya ger mâ-yı Haleb
(Halepli Edîb; Mum 2004: 249)

Hatta Kııımlı Rahmî tarafından halis süte benzeten bu saf su, insan vücudunda yağ gibi akmaktadır (Elmas 1997: 34):

İtmede mû-be-mû aktâr-ı vücûda sereyân
Şîr-i hâlis gibidir âb-ı musaffâ-yı Haleb

Hatta hayatının 22 yılını Halep'te geçiren Nâbî, Halep'e yerleşmesini, buranın suyu ile havasının insanı cezbeden letafetine ve hoşluğuna bağlamaktadır (Diriöz 1994: 71):

Cezbe-i âb u havâ oldu sebeb
Oldu ârâm-gehim şehr-i Haleb

Şefik'in Halep halkının dilinden hareketle Nâbî'nin ölümü üzerine yazdığı tarih kıtasında geçen;

Meger zât-ı pâki bu semte
Âbı vü hâki itmiş çeken bî-şek

beyti de bu hususu teyit etmektedir (Çapan 2005: 643).

Osmanlı şehircilik anlayışının tipik örneklerinden biri olmasıyla, coğrafi konumuyla, ticaretiyle, ilim-kültür ve sanat çevresiyle, kalesiyle, köşk ve saraylarıyla, çarşı-pazar ve bedestenleriyle, kumaşıyla, bağ-bahçe ve bostanlarıyla, sebze ve meyveleriyle, yumuşak iklimiyle, havasıyla, suyuyla, mutfağıyla, kuyumculuğuyla insanları büyüleyen ve kendisine çeken bir özelliğe sahip olan, birçok tarihçi tarafından "Doğunun kraliçesi" olarak anılan, Safâyî'nin ise, "'arûs-ı bilâd-ı 'Arab/Arap şehirlerinin gelini" (Çapan 2005: 396) olarak vasıflandırdığı Halep, Nâbî'ye göre de asayiş için en uygun şehir olup, "âb-rûy-i büldân (şehirlerin yüzüsu)" ve "ma'mûre-i 'âlî-şân (şân ve şerefi en yüksek olan şehir)"dir (Kaplan 1995: 213; Diriöz 1994: 72):

Lîk andan geçicek şehr-i Haleb
Yokdur âsâyişe andan enseb
Hak budur âb-rûy-i büldândur
Hayli ma'mûre-i 'âlî-şândur

Bundan dolayı Halep, hem insanların hem de şehirlerin gıpta ile baktıkları bir yer olmuştur:

Şükr kim gıpta-i büldân-ı enâm oldu Haleb
Reşk-i nüzhet-kede-i hutta-i Şâm oldu Haleb

Oldu çün şöhret-i ârâyiş-i hüsnü müzdâd
Kadr ile müftehir-i hâs ile 'âm oldu Haleb

(Halepli Edîb; Mum 2004: 252)

İnsanı etkileyip cezbeden bu özelliklerinden dolayı Halep şehri, insanların gitmek istediği bir mekân hâline gelmiştir. Nitekim Ravzî, sevdiğine Mısır’ı terk edip Halep’e gitmeyi önerir (Aydemir 2007a: 474):

Mısırı terk eyleyelüm gel berü ey la’li şeker
Varalum seyr idelüm yâ Halebi yâ Şâmü

Övülmeye lâyık bir yer olan Halep şehrini, klasik şairlerimiz hak ettiği gibi övmüşlerdir. Nitekim Şeyhülislâm Yahyâ, Halep ile ilgili hoş şiir söylediğini dillendirir (Kavruk 2001: 405):

Yâhyâ ide Vassâf dahu tab’una insâf
Hoş şi’r didün hak bu ki evsâf-ı Halebde

Birî ise Halep’in methediciisi olmasına yani övmesine şaşılmaması gerektiğini belirtir (İnce 2005: 244):

Olsam ‘aceb mi şevk ile midhat-ger-i Haleb
Âşüfte eyledi beni bir server-i Haleb

Lebîb ise havasının bile şairin kalemini sarhoş eden Halep’in anlatılamayacağını savunmaktadır (Kurtoğlu 2004: 618):

Ne gûne vasf olunur şehr-i cân-fezây-ı Haleb
Ki mest ider kalem-i şâ’ir-i hevâ-yı Haleb

Mu’idî ise tesadüfen uğradığı Halep’le ilgili düşüncelerini şu şekilde dillendirmektedir:

Yolum ugrayı geldi çün Halebe
Kaldım ol şehrî seyr idüp acebe
Niçe şehr olsun ol ki cennetdür
Baştan ayaga zîb ü ziynetdür.
Hanelü kâr-gîr dükkânlar
Çarha peyveste tâk ü eyvânlar
.....
Mîvesi yaz eger kış eksilmez
Gül-şeni yâd-ı dey nedür bilmez
Tolu her kûşe dil-rübâlar ile
Hûr-peyker perî-likâlar ile
Begenüp ol diyârı gâyet ben
Niçe gün eyledim ikâmet ben (v. 5a-5b)

Âgâh ise, Halep'in şehirlerin övüncü olmasını, içinde Nâbî'nin bulunmasına bağlamıştır:

Âgâh nice fahr-ı bilâd olmaya Şehbâ
Nâbî gibi bir ehl-i kerâmet var içinde

(Akpınar 2006: 105)

Halep'in şöhret bulmasına yukarıda zikredilen özellik ve güzelliklerin dışında daha birçok sebep vardır. Bunları tam olarak belirtmek mümkün değildir. Nitekim Lebîb bu hususu şöyle dillendirmiştir (Kurtuluş 2004: 610):

Fakat mekâriminiñ zikri naksı kâmindir
Ki sad-mehâsin ile oldu şöhre-yâb-ı Haleb

Lebîb

Son olarak şu hususu da belirtmek istiyoruz. Halep şehri, eski metinlerde "Halebü's-şehbâ" ya da "Şehbâ" isimleriyle de anılmaktadır. "Halep", sözlükte, süt veya süt sağma; şehbâ ise kırçıl, ak anlamındadır. Halep'teki yapılar Kayşanî denilen sarımsı beyaz taştan yapıldığı için "akça Halep" manasında Halebü's-şehbâ adı verildiği söylenir. Özellikle Şehbâ ismi şiirlere yansımıştır (Yeniterzi 2010: 312):

Nakl itdi Rûma kismetümüz dâye-i kadîr
Şehbâda şimdi nûş edecek şîr kalmadı

Nâbî (Bilkan 1997: II/1078)

Kaynaklar

- AKPINAR, Şerife (2006), *Âgâh Dîvânı ve İncelemesi*, Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi.
- AYDEMİR, Yaşar (2007), *Vücutî, Hayâl ü Yâr*, Ankara: Birleşik.
- AYDEMİR, Yaşar (2007), *Ravzî Dîvânı*, Ankara: Birleşik.
- BİLKAN, Ali Fuat (1997), *Nâbî Dîvânı*, 2 cilt, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yay.
- BİLKAN, Ali Fuat (1998), *Nâbî, Hikmet-Şair-Tarih*, Ankara: Akçağ Yay.
- DİRİÖZ, Meserret (1994), *Eserlerine Göre Nâbî*, İstanbul: Fey Yay.
- ELMAS, Sevgi (1997), *Rahmî (Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkildi Metni*, Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi.
- ERSOYLU, İ. Halil (1989), *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- EVLİYÂ ÇELEBİ (2005), *Evlîyâ Çelebi Seyahatnamesi*, hzr. Yücel Dağlı, Seyit Ali KAHRAMAN, Robert Dankoff, 9. kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- HAMMER (2010), *Büyük Osmanlı Tarihi*, yayına hazr. Mümin Çevik, C. 2, İstanbul.
- KAPLAN, Mahmut (1995), *Hayriye-i Nâbî [İnceleme-Metin]*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- KAVRUK, Hasan (2001), *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yay.
- KÖKSAL, M. Fatih (2001), *Edirneli Nazmî, Mecma'ü'n-nezâ'ir [İnceleme-Tenkitledi Metin]*, 3 cilt, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- KURNAZ, Cemal (2007), “Şiirsel Bir İmge Olarak Halep Kumaşı”, *Turkish Studies*, vol. 2/4, s. 618-23.
- KURTOĞLU, Orhan (2004), *Lebîb Dîvânı [İnceleme-Tenkitledi Metin-Sözlük]*, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- MU'İDÎ, *Şem' ü Pervâne*, Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî Kısmı, No:1193.
- MUM, Cafer (2004), *Halepli Edîb Dîvânı [İnceleme-Tenkitledi Metin-Cinaslar]*, Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi.

ÖBEK, Ali İhsan (1998), *Büyük Türk Lügati'nde Dîvân Edebiyatı Unsurları*, Doktora tezi, Trakya Üniversitesi.

YAZICI, Tâlib (1995), "Halep" *DİA*, C. 15, s. 239-245.

YENİTERZİ, Emine (2010), "Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri", *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi-Prof. Dr. Turgut Karabey Armağanı-*, C. 3, S.15, s. 302-334.

YÜCEL, Bilâl (trhs.), *Mahmud Paşa Adnî Divanı*, Ankara: Akçağ Yay.

<http://www.pasabahcemagazalari.com/store/categoryDetails.aspx?categoryID=684&s=1>